Д-р Б. Барвінський

Шевченко як „атеїст" та поет „ненависти".

06, 10

Др. Богдан Барвінський.

—

I.

Шевченко яко „атеїст“ та поет „ненависти“.

II.

Безіменні „герої“ і їх кертична робота.

(Дві відповіди клеветникам Шевченка).

Львів — 1910.
З печатні В. А. Шийковского.
Накладом редакції »Руслана«.

Львів. Бібліотека АН УРСР

356.

5/2=9и/5=4 Шевченко 4/5

BIBLIOTEKA FUNDACYI HR. BAWOROWSKIEGO

Львівська державна наукова бібліотека
№ 219

I. *)

Від якогось часу займають ся дневники Шевченком, зображаючи єго будь-то яко явного атеїста (москвофільскі дневники), будь-то яко поета ненависти та ворога Поляків, а єго поезию яко „zaprawioną jadem złości i nienawiści“ (польскі дневники). Першим питанєм не буду займати ся, бо сю справу прояснив вже достаточно чоловік більше компетентний. Именно богослов п. Костельник в студиї: „Шевченко з релїґійно-етичного становища“, перепровадивши критичний розбір творів Шевченка, виказав наглядно, що був се чоловік глубоко релїґійний. Ся студия оголошена у Львові с. р. була відчитана на концертї в честь Шевченка в Духовній семінариї. Атеїстом проголошено Шевченка, вириваючи з єго творів поодинокі реченя; а преціньна тій самій основі можнаб назвати Міцкевича атеїстом і богохульником, вириваючи з єго „Improwizacy·ї“ реченє: »Ty nie jesteś Ojcem świata, ale... carem!« Таке поступованє є не лише ненаукове, але що більше, нечесне.

Для прикладу вкажу, що чоловік, який писав:

Молїтесь Богови сьвятому,
Молїтесь правдї на землї,
А більше на землї нїкому
Не поклонїтесь! („Неофіти“)

---

*) „Руслан“ 1910, ч. 123. Переклад з „Przegląd-y“ 1910, ч. 114.

не міг бути атеїстом. Щож дотикає немов-то »богохульства« зглядом Пречистої Дїви в поемі Шевченка „Марія“, то сей погляд упадає супроти сего, що поет в такий спосіб відзиває ся до Пречистої Дїви:

Все упованіє моє
На тебе, мій пресьвітлий раю,
На милосердіє твоє, —
Все упованіє моє
На тебе, Мати, возлагаю,
Сьвятая сило всїх сьвятих,
Пренепорочная, благая!
Молю ся, плачу і ридаю:
Воззри, Пречистая на їх...

Отже, як бачимо, поет зове Пречисту Дїву „пренепорочна, пречиста“.

Другим питанєм є мнима ненависть Шевченка зглядом Поляків. Як виглядає ся »ненависть«, най сьвідчать про се єго твори. Ось виїмки з єго вірші »Ляхам«, присьвяченої Бр. Залєскому:

Ще як були ми козаками,
А унії не чуть було,
Оттам-то весело жилось:
Братались з вольними
[Ляхами,
— — — — — — — —
Аж поки іменем Христа
Прийшли ксьондзи і запалили
Наш тихий рай...
— — — — — — — —
Оттак-то Ляше, друже, брате,
Неситії ксьондзи, маґнати
Нас порізнили, розвели
А миб і досї так жили!
Подай же руку козакові,

І серце чистеє подай!
І знову іменем Христовим
Возобновим наш тихий рай!

В посьвятї „Гуса“ Шафарикови читаємо:

А я нишком
Богу помолю ся,
Щоб усї Славяне стали
Добрими братами
І синами сонця правди...

Найбільше »кровожадною« поемою Шевченка вважають єго „Гайдамаків“. Так щож, як задивляє ся Шевченко на Гайдамаччину в „передмові“ до своєї поеми? Ось єго слова: „Слава Богу, що минуло! А надто як згадаєш, що ми одної матери дїти, що всї ми Славяне. Серце болить, а розказувать треба: нехай бачать сини і внуки, що батьки їх помилялись, нехай братають ся знову з своїми ворогами, нехай житом-пшеницею, як золотом покрита, нерозмежованою останеть ся на віки од моря до моря славянська земля!“

II.*)

На мою статю про Шевченка в 114 ч. „Przegląd-y“ с. р. появила ся тамже в 121 ч. „Odpowiedź p. dr. Bohdanowi Barwińskiemu“, якої автор підписав ся лише буквою R. та мокрим рядном напав на мене і на Шевченка і на Українців загалом. Він пише на вступі: „Ukrainizm jest dzisiaj na czasie, w modzie, ale łatwowierne społeczeństwo polskie bywa wprowadzane w błąd przez ukraińców, którzy mając na oku tylko swoje ukraińskie cele, posługują się często

*) „Руслан“ 1910, ч. 124—125.

kłamstwem, mylną interpretacyą, a nigdy nie chcą przyznać się do złego, jeśliby tą drogą mogła ucierpieć coś ich „ukraińska“ idea“. А кінчить так: »Со to pisać i papier psuć — my widzimy ducha bat'ka Tarasa wszędzie — facta loquuntur«. І сей безличник, що соромно сховав ся за криптонїмом, сьміє комусь закидати »kłamstwo«? Слів не знаходжу, щоби достаточно напятнувати сю кертичпу роботу, яка боїть ся дневного сьвітла! Як стїй написав я лист до редакциї »Przegląd-y« заявляючи, що: не відповідаю п. R., бо сей оказав брак цивільної відваги та брак куртуазиї зглядом мене, бож я підписав ся повним іменем, чого побояв ся одначе п. R.; коли ще раз забираю голос в тій справі, то роблю се „jedynie ze względu na czytelników Przeglądu“; справи релїґійности Шевченка я не потребую рішати, бо рішив її вже чоловік більше компетентний, п. Костельник; мої арґументи, що Шевченко не був ворогом Поляків, були аж надто наглядні, а Єзуїтів, проти котрих яко таких, що поріжнили нас з Поляками, виступає Шевченко, годї ідентифікувати з польским народом, як сего хоче п. R.; Шевченко, як я виказав цитатами, заохочував до згоди всїх Славян; теперішні Українцї бажають згоди з Поляками і Москалями, але не може бути бесїди про згоду з відступниками власного народу, якими є наші москвофіли.

Вправдї писав я, що не відповідаю п. R., але зате зазначив я, що забираю голос ще раз »ze względu na czytelników Przeglądu«; крім сего написав я лист по одній сторонї, значить ся, призначив его до печати, бо редакция „Przegląd-y“ не печатає статий, писаних по обох сторонах. Жду тиждень, мого листу нема. Пишу

новий лист до редакції з просьбою, щоби придержуючи ся засади культурного сьвіта »audiatur et altera pars«, помістила мій попередний лист, тим більше, що я даю своє повне імя і приймаю за него повну одвічальність. І знов ждав я кілька днїв, а нїякої відповіди не було. Ясна річ, редакция „Przegląd-y“ надумувала ся, як би то вивинути ся найзручнїйше від оголошуваня мого листу, не конче милого для п. R., а тим самим і для себе, бож редакция покрила через те єго погану кертичну роботу, помістивши єго безіменну напасть.

І справдї надумувалась редакция „Przegląd-y“, бо аж в кілька днїв після мого другого листу появила ся в 132 ч. ось така замітка:

Odpowiedź Redakcyi. *WP. Bohdan Barwiński we Lwowie.* Odpowiedzi Pańskiej na artykuł p. R. o Szewczence nie zamieściliśmy z tego powodu, że sądziliśmy, że to nie jest artykuł do druku, tylko list prywatny do nas wystosowany. Wyraźnie Szanowny Pan pisał na początku tego listu: „Nie myślę panu R. odpowiadać“, więc my wzięliśmy te słowa au pied de la lettre i sądziliśmy, że list Pański jest tylko pewnego rodzaju szukaniem zadośćuczynienia swojej sławie pisarskiej wobec nas, a nie wobec czytelników „Przeglądu“. Tem bardziej utrwaliliśmy się w tem mniemaniu, że w liście Pańskim nie było absolutnie ani jednego nowego argumentu. Jedynie zrzucał Pan odpowiedzialność z siebie na teologa p. Kostelnyka i wykazywał, że nie Pan, ale pan Kostelnyk jest zdania, iż Szewczenko był bardzo religijnym człowiekiem. Dzisiaj listu Pańskiego nie mamy już w Redakcyi, więc nie możemy nawet okazać Panu tej bezstronności, do której

się Szanowny Pan odwołuje. Żałujemy mocno, że nastąpiło takie nieporozumienie.

Наперед мушу підвести, що я оказав більше лояльности супроти редакції »Przegląd-y«, чим она супроти мене. Бо пишучи статю про Шевченка, я згадав загально, що польскі часописи вважають поезию Шевченка яко заправлену „jadem złości i nienawiści“, не згадуючи ні словом, що таку калюмнію кинула на нашого ґенія сама редакция „Przegląd-y“, подавши її в 107 ч. своєї часописи при нагоді оголошеня одного нужденної вартости стишка пок. теорбанїста Відорта. Очивидно я міг був закинути редакції „Przegląd-y“ повну ігноранцию, бож подавати такі погляди може хиба сей, хто не знає поезий Шевченка, або користає хиба з інформаций в роді безіменних пашквілїв п. R. Тимчасом я сего не вчинив, а за се дістав таку відплату, що редакция „Przegląd-y“ помістила безіменну напасть п. R. А зробила се ся редакция вже другий раз що до моєї особи, бо коли в 1909 р. вів я в „Przegląd-ї“ полемїку з д-ром Урановичем на тему „Rusini w Galicyi“, то в 141 ч. „Przegl.“ появила ся безіменна напасть на мене і на всїх Русинів з криптонїмовим підписом »Prof. B. K.« Сего не конче чесного способу супроти авторів підписаних повним іменем уживає редакция „Przegl.“ доволї часто, от хоч би згадати про недавну статю о. Фещака в справі слів „всїх вас православних християн“, подану в »Przegl.“, на яку появила ся тамже їдка відповідь з підписом »Stary paroch«. Се вистарчить хиба для характеристики цивільної відваги безіменних „героїв“, яких протеґує згадана редакция.

А тепер що до висше поданої відповіди редакції „Przegl.“. На заяву редакції, що она

взяла мої слова „au pied de la lettre“ відповім, що она або сьвідомо перекрутила мої слова, подані в листї до неї, або писала відповідь з памяти. Передовсїм я зазначив виразно, що не думаю відповідати п. R. зі згляду на брак цивільної відваги у него, але забираю голос поновно „ze względu na czytelników Przeglądu“, отже для них був призначений лист, а не для п. R. анї для редакциї, у якої я не потребував шукати »zadośćuczynienia swojej sławie pisarskiej“, бо менї ходило о вишу цїль, а по друге я здобув собі вже надто богато признаня серед польских наукових кругів, щоб мав о него забігати аж у ареопаґу »Przegląd-y«. Невірне твердженє редакциї »Przegl.« й що до сего, начеб я не подав нї одного нового арґументу в своїм листї; противно, я звернув увагу на се, що п. R. не збив моїх поглядів що до симпатиї Шевченка зглядом Поляків нї одним цитатом, бо его цитати дотичили лише Єзуітів, яких годї ідентифікувати з цїлим польским народом. А вжеж зовсїм перекрутила редакция мої слова що до п. Костельника. Як могла редакция »Przegl.« писати, що після моїх слів не я але п. Костельник є того погляду, що Шевченко був релїґійним чоловіком? Чи так тяжко було їй зрозумїти мої слова, що не потребую займати ся справою релїґійностиШевченка, бо сю справу рішив вже чоловік компетентнїйший від мене, п. Костельник? Чиж не значить се, що я прихиляю ся до его твердженя, а через те не маю потреби сеї справи ще раз порушати? Так отже виглядає се „au pied de la lettre“ редакциї »Przegląd-y«. Лучше булаб она зробила, колиб зовсїм не відповідала, як мала відповісти такими викрутами!

Я не був би звертав уваги на „арґументи“

п. R, колиб не те, що редакция „Przegląd-y“ готова добачити в тім брак арґументів з моєї сторони. Очивидно в подрібну полемїку з безіменним »героєм«, що сховавши ся за пліт, закидає другим „kłamstwo i mylną interpretacyę“, не буду запускати ся, бо й справдї на полемку з такими людцями шкода „papier psuć“. Всеж таки зверну увагу на деякі его „арґументи“. Він закидає менї, що я нарочно опустив в цитатї з »Неофітів« в зворотцї „Молїтесь Богови сьвятому...“ слова „Все брехня! царі, попи!“ Але забув п. R., який на основі сих слів називає Шевченка атеїстом, пояснити редакциї „Przegląd-y“ і еї читачам, хто се ті »попи«, яких Шевченко зове „брехня“. Се православні московскі попи, яких поет зобразив в »Неофітах« поганьскими жерцями, а котрі велять покланяти ся московскому цареви, зображеному в „Неофітах“ римским кесарем, що вдає з себе бога Юпітера! Чому не зацитував п. R. з тих-же »Неофітів« прольоґу, де Шевченко питає ся:

Що він зробив їм — той сьвятий,
Той Назорей, той Син єдиний
Богом ізбранної Марії —
Що він зробив їм? І за що
Його сьвятого мордували,
Во узи ковали,
І главу його честную
Терном увінчали, —
І вивели з злодїями
На Голгофту гору,
І повісили між ними?
За що? —

Чи так пише атеїст, п. R. і Хвальна Редакциє „Przegląd-y“? Чи за те звати его атеїстом, що він назвав »брехнею« московских по-

пів, звісних деришкірів, котрі в ряди-годи сповняють також полїцейску службу?

І я не перечу, як не перечить також п. Костельник натуралїстичного способу представленя в поемі »Марія«, але чому п. R. зігнорував сей чудовий вступ в сїй поемі, де Шевченко виразно зове Пречисту Дїву »пренепорочною пречистою«, а через те дає доказ, що в єго поемі не було інтенциї богохульства? П. R. обурює ся на Шевченка за те, що в поемі „Гус“ назвав він папу „годованим черцем, що торгує людскєою кровю і рай у найми віддає“. П. R., як видно з сего, а з ним і редакция „Przegląd-y“ великі іґноранти що до істориї. Чи треба пригадувати їм, що початок XV. ст. се найчорнїйша карта в істориї папства? Чи пригадати їм »папску схизму«, коли то рівночасно було аж чотирох папів, які взаїмно кидали на себе клятви, аж папа Мартин V. положив конець сїй схизмі? Чи треба їм пригадати, що сим „годованим черцем“, проти якого за єго „відпусти“ виступає Шевченко устами Гуса, був скинений опісля Собором папа Іван XXIII., попереду Бальтазар Косса, бувший пірат, якому Собор, виточивши процес, закинув такі злочини, як убійство, розбій, розпуста і т. д.? Або чи треба їм нагадати соромну »авінїоньску неволю«, яка довела власне до папскої схизми, а яку вельми влучно малює Шевченко в „Гусї“?

Шепочеть ся Авіньоно
З римськими ченцями;
Шепочуть ся анті-папи,
Аж трясуть ся стани
Від шопоту: Кардинали
Як гадюки вють ся
Круг тіяри, та нищечком

Мов коти гризуть ся
За мишеня...

Чи не було так в часї папскої схизми, чи нема на се історичних доказів?

Шевченко зобразив Єзуїтів і маґнатів яко тих, що поріжнили Русинів з Поляками, запаливши їх тихий рай. П. R. бачить в тім доказ ненависти Шевченка до Поляків, дарма, що Єзуїти а польский нарід се не одно й те саме, що й самі Поляки вважали Єзуїтів причиною упадку Польщі. Чиж не дало се поводу пок. кс. Заленскому до написаня просторої книжки „Czy Jezuici zgubili Polskę?“ Наведу погляд одного з польских авторів, барона Ґвідона Баталії, що писав про Шевченка, про що дальше ширше скажу. Ось що пише він про Єзуїтів (ст. 7.):

»Jezuici faworyzowani przez pierwszego z Wazów nie mogli pojąć, jak wbrew całej Europie ówczesnej, rządy polskiego króla, księcia katolickiego, spokojnie mogą się przypatrywać istnieniu w ich krajach heretyków, szyzmatyków... Ciemnotę i zagorzałość religijną szerzący Jezuici, wywarli też nader zgubny wpływ na całą szlachtę polską, wśliznąwszy się chytrością węża naprzód w jej zaufanie. Dokazali nareszcie wpływem swoim tego, że ta szlachta, dawniej tolerantna zaczęła uciskać poddanych. ...W ślad więc za prześladowaniem religijnem i zapalczywością nawracania na katolicyzm ukraińców, nastąpiło prześladowanie i ucisk kozactwa przez szlachtę...“ Се пише Поляк, не Шевченко!

Редакції „Przegląd-y“, яка, не прочитавши може всїх поезий Шевченка, називає его поезию „zaprawioną jadem złości i nienawiści“ радимо прочитати собі, що пишуть не якісь там Українці, а єї власні родимці, Поляки про Шев-

ченка. A. J. Gorzałczyński: »Przekłady pisarzów małorossyjskich. I. Taras Szewczenko«. Kijów 1862 так пише: „Staraliśmy się zebrać i przeczytać wszystko, co tylko wyszło z pod pióra Szewczenki, przejrzeć zdania, jakie o nim wypowiedzieli krytycy, co powiedział p. Sowiński, jak odezwało się dziennikarstwo; posłuchać co o nim mówią właśni rodacy“ (ст. II). Полемізуючи з Совіньским, пише Г.: „Skalał nam tę postać narodowego piewcy, zrobiwszy z niego krwawe widmo, a my jako dzieci schowaliśmy się za niańki, a niańki zawołały: „krzycz dziecko, a strach ucieknie!“ Musimy się zatrzymać przy tym utworze, musimy wyczerpnąć ten przedmiot, bo czujemy krzywdę wyrządzoną poecie — człowiekowi... kto wczyta się w Hajdamaków, ten spostrzeże, że autor żadnej myśli organicznej w Koliszczyznie nie widział“ (ст. VII). „On nie był propagatorem zemsty« (ст. IX.). „Pan. Sowiński chciał, widać, koniecznie dopatrzeć w Szewczence poetę namiętności, owego poetę chwili, a gdy nie mógł tego znaleźć, utworzył nam srogie widmo!« (ст. XI). „I któż był ten człowiek, którego śmierć tak wielkie wrażenie zrobiła w całym kraju?! Czyż dla tego płacze cały naród, że on napisał Hajdamaków, czy dla tego. że lud uczył nienawiści i zemsty?! O nie! ...Musi być wyższa tego przyczyna — miłością tylko za miłość się płaci! za łzy łzami!“ (ст. XIII). „Wyszedłszy z ludu wzniósł się wykształceniem nad tłumy, nie zapomniawszy ani miłości dla ludu, ani boleści prostaczej. Pracą uszlachetnił w sobie wszystkie uczucia i pozostawił ludowi wzór do naśladowania! Zasiał rolę, z której zbierze się bujne ziarno oświaty ludowej i pozostał pomnikową postacią dla narodu“ (ст. XVI|XVII). »Oddaję tę pracę w

dani mym Rodakom z sumiennem przeświadczeniem, że to czynię na dobie, że stawiając w prawdziwem świetle postać poety narodowego Ukrainy wypłacam i winny dług narodowości mojej. Kto bowiem nie umie uszanować i uczcić obcej narodowości, nie uszanuje i swojej i jest najwyższym despotą, bo despotą myśli!“ (ст. XVШ).

Так пише один Поляк; най ще послухає редакция „Przegląd-y“, що пише другий, а именно Gwido baron B a t t a g l i a: „Taras Szewczenko: Życie i pisma jego“. Lwów 1865. »Ten gienjusz narodowy, ta gwiazda Ukrainy przewodnia, miała wyjść z ubogiej chaty wieśniaka, z pośród ludu. Gienjuszem tym, gwiazdą przewodnią i tętnem ożywiającem całe obecne duchowe odrodzenie się Rusi, jej literaturę, jest wielki Taras Szewczenko« (ст. 8), Приступаючи до розбору „Гайдамаків“ підносить Баталія „jak stronniczymi byli niektórzy krytycy polscy, jak nawet jeden dla poparcia swoich potępiających zdań na Szewczenkę, nie wahał się najniesprawiedliwiej przekręcić jego słów“. (ст. 30). Цитуючи звісну »передмову« Шевченка до »Гайдамаків«, що починає ся: »Слава Богу, що минуло!« пише Баталія: „Te słowa wyjęte z ust Szewczenki, niech zadadzą więc kłam prześladowcom jego — jest to wyznanie jego wiary politycznej. Zachęcaż więc Szewczenko, jak to mówi krytyk w Bibl. Warsz. (1862 T. I. Zeszyt I), do dzieł, których treścią jest „nóż, głownia, strumienie gorzałki na wpół z krwi strumieniami?“ Sprawa ta za nadto jasną, abyśmy mieli jeszcze coś na obronę Szewczenki przytaczać“. (ст. 30). „Polak więc umiejący czytać grażdankę, nie znajdzie w swem przedsięwzięciu przeszkód, odda zaś prawdzie tę

przysługę, że przekonawszy się sam o błahości potwarzy rzucanych na ludowego wieszcza, będzie w stanie obronić go. Jeszcze raz jednak powtarzam, że trzeba wszystkie dzieła Szewczenki czytać, aby go należycie poznać« (ст. 55).

»A poznać Szewczenkę, to rzecz nie małej wagi... To wskrzesiciel właściwy nowej idei rusińskiej, wyszłej przez niego z łona Ukrainy; to jej przedstawiciel — ilu jest prawych, inteligentnych Rusinów, każdy z nich czci w Szewczence ojca nowej idei, wcielonej przezeń w dawne, choć przez długie lata martwe ciało... Ukrana i część młodzieży (тепер вся крім ренегатів!) Rusinów galicyjskich, kieruje się jego ideą... Poznać Szewczenkę, powtarzam, to rzecz dla Polaków bardzo wielkiej wagi. Poznawszy go, potrafimy łatwo odróżnić męty od czystej wody w łonie samych Rusinów. Poznawszy przedstawiciela tej idei, przedstawiciela jedynie prawdziwego, uznamy szlachetne i pełne poświęcenia zamiary zacnej części Rusinów... Sprawa ich, cierpieniami męczenników już uświęcona, wzmocniona... I nie na nazwę prawych Rusinów zasługują ci (най собі се запамятає п. R!), którzy umaczawszy ręce w ponętnym kruszcu spadlając siebie i obałamucając łatwowiernych braci, wprost zasadom Szewczenkowym przeciwne głoszą zdania i stawiają się na naczelników rodaków swoich, zdradzając Ruś, kierując jej koleje ku ohydnemu despotyzmowi, skazując ojczyznę na wynarodowienie dla korzyści barbarzyńców azjatyckich. Poznała się już jednak na nich wielka część Rusinów i zasłużone piętno hańby na imionach ich wycisnęła". (ст. 55/56).

Все те повинна собі затямити редакция „Przegląd y", яка і сама кинула калюмнію на

0,48 коп (1986)
РЛ 219

нашого найбільшого поета, а крім сего ширить публичне згіршенє, подаючи у відповідь на статї, підписані повним іменем, безіменні статї. Той хто боїть ся підписати ся повним іменем, сей з певностию не виступає в оборонї правди! Тому проч з безіменними »героями«! Проч з кертичною роботою, яка боїть ся дневного сьвітла!

BIBLIOTEKA FUNDACYI HR. BAWORÓWSKIEGO

Львів. бібліотека АН УРСР

Львівська державна наукова бібліотека 219

РЛ 219

А-р Б. Барвінський

Шевченко яко „атеїст" та поет „ненависти".